

INFOСВЯТ

УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ
И МЛАДЕЖ

2017 **3**

ТЕМА НА БРОЯ

ИЗКУСТВОТА В УЧИЛИЩНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ – ФАКТОР ЗА
ПРИБОЩАВАНЕ, ЗАДЪРЖАНЕ И
УСПЕВАЕМОСТ НА УЧЕНИЦИТЕ

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА
ИНФОРМАЦИЯ И ДОКУМЕНТАЦИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗКУСТВАТА И ДЕТСКО-ЮНОШЕСКОТО ФИЗИЧЕСКО, КОГНИТИВНО И ЕМОЦИОНАЛНО РАЗВИТИЕ	3
ОБРАЗОВАНИЕТО ЧРЕЗ ИЗКУСТВО И КУЛТУРА – ГРАДИВЕН ЕЛЕМЕНТ В ПРЕПОДАВАНЕТО	13
ОБУЧЕНИЕ ЧРЕЗ ИЗКУСТВО	20
ХЕБИКУ – ХИМИЯ, БИОЛОГИЯ, ИЗКУСТВО	25
ТАНЦОВОТО ИЗКУСТВО В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС В ГЕРМАНСКИТЕ УЧИЛИЩА	31
НОВА КУЛТУРА НА УЧЕНЕ В АВСТРИЯ: ИЗКУСТВОТО ПРАВИ УЧИЛИЩЕТО	34
ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ	39
ХИП-ХОП И РАП В КЛАСНАТА СТАЯ	39
ЕФЕКТЪТ НА МОЦАРТ	42
МУЗЕЯТ КАТО ИЗВЪНУЧИЛИЩНО УЧЕБНО МЯСТО	44

Бюлетинът **INFC**^{СВЯТ}
се изготвя по материали от реномирани
чуждестранни източници

Редакционен съвет:

Ваня Грашкина
Величка Лозанова

Отговорен редактор:
Величка Лозанова

Редактор:
Лозмари Дърмонова

адрес Национален център за
информация и документация
бул. „Д-р Г. М. Димитров“ № 52А
1125 София

Дизайн и оформление
на корицата:
Диана Тодорова

телефони 02 / 817 38 55; 817 38 38

Предпечатна подготовка:
д-р Йордан Илиев

ел. поща requests@nacid.bg

уеб сайт www.nacid.bg

ISSN 1314-8966 (Print)
ISSN 2367-9425 (Online)

ИЗКУСТВАТА В УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ФАКТОР ЗА ПРИОБЩАВАНЕ, ЗАДЪРЖАНЕ И УСПЕВАЕМОСТ НА УЧЕНИЦИТЕ

ИЗКУСТВАТА И ДЕТСКО-ЮНОШЕСКОТО ФИЗИЧЕСКО, КОГНИТИВНО И ЕМОЦИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

Докладът *Детско развитие и художествено образование: обзор на съвременни изследвания и добри практики* е разработен от College Board – организация с нестопанска цел със седалище щата Ню Йорк, САЩ, за нуждите на Националния съюз за стандарти в изкуствата. В него се изследва

връзката между художествено базираното обучение и човешкото развитие, изложени са общи и специфични за всяко от основните изкуства (танц, музика, театър, визуални изкуства) характеристики на развитието на учениците от начален, среден и гимназиален етап и са предложени подходящи за всяка възраст педагогически подходи.

През началния образователен период

В малките класове учениците започват да използват все повече вербалните средства за комуникация. Художествено базираните преживявания като основно средство за споделяне на идеи, разбиране на заобикалящия ги свят и намиране на място в него се децентрализират.

Физическо развитие

Развитието на фината моторика води до повишен интерес у децата към прецизиране на артистичните им прояви. Подходящо е в танцувалните занимания да се използват по-сложни техники, включващи диагонали, извивки, усуквания и асиметрия, докато музикалното обучение може да се възползва от нарастващата вокална прецизност на учениците. Добре е също така да се използват визуални художествени инструменти като меки моливи и четки за рисуване, които също спомагат развиването на фината моторика.

Когнитивно развитие

В тази възраст разбирането за света се задълбочава, а любозна-

телността нараства. Това предполага възлагането на по-сложни художествени задачи, в които да се застъпват и други учебни предмети. Обучението чрез театър повишава разбирането за структурата на една история и причинно-следствените връзки в нея и развива умения за креативно писане с внимание към детайла. Обсъждането на избрани художествени творби пък може да подобри наблюдателността и уменията за критично мислене. Наличието на структура на поставените задачи не трябва да отнема възможността за импровизация и свободно изследване на материалите и процесите.

Социално/емоционално развитие

В началния образователен период се заражда стремежът за независимост и се задълбочава интересът към личната житейска роля. В тази възраст приятелството има все по-голямо значение в живота на децата. Препоръчителните художествени практики отразяват разбирането за значимостта на социалните връзки. Добре е танцът да включва съвместни дейности в дуети, триа и малки групи. Груповите театрални дейности трябва да са насочени към развиване на социалните умения, в това число уменията за разрешаване на конфликти и проява на емпатия.

В същото време обаче самоувереността спада, което важи и за вярата в собствените изобретателни способности. По отношение на музикалните занимания се препоръчва децата да се запознаят с разнообразни практически стратегии за занимания с инструментална музика с цел повишаване както на уменията, така и на увереността им. По

отношение на танците и театъра е важно учителите да създадат място (пространство), където учениците да се чувстват свободни да се изявяват и да изпробват нови идеи.

През периода на средното образование

Художествено базираното обучение, допринасящо за развитието на учениците в този период, акцентира повече върху социалното/емоционалното развитие, отколкото върху другите аспекти на израстването.

Физическо развитие

Ако до този момент учениците са се занимавали с изкуство, сега те могат да доразвият основните концепции, с които вече са се запознали. Препоръките, свързани с танцовото изкуство например, са свързани с използването на по-дълги и усложнени комбинации от движения и усъвършенстване на базовите техники на специфични стилове танци.

Когнитивно развитие

В този образователен етап учениците все още мислят предимно конкретно. Те обаче са способни да усвояват все по-сложни артистични техники. Характерен е също нарастващият интерес към прецизиране на работата – все по-голям реализъм в рисуването и стремеж към точност при възпроизвеждане на музикални произведения и песни.

Поради повишената любознателност в тази възраст се препоръчва използването на изкуствата за изследване на интересни за учениците теми. Чрез тематични проекти с

използване на визуални изкуства например те могат да бъдат насърчени да обмислят значими за тях идеи.

Социално/емоционално развитие

Учениците от средните класове са съсредоточени предимно върху самите себе си, а изкуството осигурява множество начини за задоволяване на техните емоционални и социални потребности. Препоръчително е да бъдат насърчавани да създават свой танц и/или своя музика, чрез различни театрални дейности да оценяват собствените си идеи, потребности и убеждения, свързани с другите, да взимат сами решения. Важното е да чувстват, че работата им представя тяхната лична гледна точка.

През гимназиалния период на образование

Когнитивно развитие

Изследванията върху когнитивното развитие в тази възраст поставят акцент върху уменията на учениците за критично мислене относно собствената им работа и тази на другите, взимането на информирани и обмислени решения и осъществяването на връзки между коренно различни идеи или образователни области.

От гледна точка на изкуството когнитивното развитие се свързва със способността за изразяване на личната гледна точка в процеса на творчество. Препоръчва се свързване на танца с други дисциплини, композиране на оригинални творби, активно участие в процесите по взимане на решения на всяко ниво на театралните продукции.

Социално/емоционално развитие

Учениците имат потребност да избират област на специализация, да изградят гледна точка, да се чувстват част от артистичната общност. По отношение на танца добре е те сами да инициират, планират и осъществяват предвидените дейности, развивайки свое чувство за естетика. В музикален аспект голямо значение имат хоровете, както и другите музикални ансамбли, тъй като идентифицирането с такава група спомага със самоопределянето на младите хора като артисти. Препоръчва се също театралните продукции да бъдат пренесени отвъд класната стая и представяни пред разнородна публика.

Танцово изкуство

Изследванията показват, че танцовото изкуство трябва да бъде сред основните компоненти на учебната програма във всяко образователно ниво. Танцът се свързва както с физическото, така и с когнитивното, социалното и емоционалното развитие на индивида, което определя уникалното му място сред останалите видове изкуство. Чрез танците учениците имат възможност да: проявят изобретателност; създадат връзки със свои връстници; мислят критично; изградят позитивен образ за самите себе си.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в началния образователен етап

Основна потребност в тази възраст е физическата активност. Децата са усъвършенствали вече грубата моторика, овладели са до голяма

степен и фината моторика и са постигнали високо ниво на координация. Познавателните им умения им позволяват да обмислят поведението си, да проследяват връзката между събитията и да виждат последствията от действията си. Способността за самоконтрол е в основата на приучаването към дисциплина, необходима както в танците, така и в социалните взаимоотношения.

От особено значение е в заниманията по танци да бъдат включени и елементи от културното наследство и средата на учениците, както и от други култури и епохи. Това им помага да осъзнаят собственото си място по отношение на заобикалящия ги свят и да разберат по-добре околните. Важен аспект е и определянето на един и същ диапазон на дейностите за момичета и момчета, с цел да се избегне налагането на стереотипи, като същевременно децата се насърчават да се гордеят със себе си и постиженията си.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в средния образователен етап

Възможността за създаване на собствен танц, съдържащ специално измислени за целта и преработени движения, заедно с разбирането за хореографска структура, динамика и ефективно използване на времето и пространството позволяват на учениците да изявят своите физически, познавателни и социални умения. На този етап младите хора вече могат да усвояват традиционни етнически и мултикултурни танци, както и класически и модерни танци. В емоционален план те са способни да изразят дълбочината на чувствата си чрез

движението и да проявят самостоятелност и старание при наличие на възложена задача. Танцът се възприема като форма на многослойна комуникация. Препоръчително е учениците да имат възможност да работят върху своите танци в няколко последователни занимания, за да могат да обмислят, проверят и завършат всички аспекти на творческия процес.

Успехът на дейностите зависи преди всичко от условията, в които тийнейджърите работят. За тяхното израстване във всички сфери от основно значение е те да са в подкрепяща, насърчаваща, неосъждаща среда. Овлабяването на основни танцови техники изисква сериозна концентрация, което от своя страна подпомага когнитивното развитие. По-дългите и усложнени комбинации от движения, които изискват разбиране за ритъм и мускулна активност, допринасят за физическото и познавателното съзряване. Заниманията, в които има отделено време за композиция и хореография, съдържат емоционални и социални предизвикателства, адресиращи потребността и способността на учениците да преодолеят своята несръчност и да изградят доверие помежду си. Канализирането на склонността им към поемане на рискове, присъща за възрастта, чрез естетични упражнения, включващи балансиране, скачане, завъртане и покой, подпомага моторното, познавателното, емоционалното и социалното израстване, като насърчава самоувереността и приемането както на собствената личност, така и на околните. Естествените биологични връзки между движение и емоция индикират позитивна връзка между творческата изразителност и развиването на когнитивните умения чрез

подобряване на връзката между нервната и мускулната система и интегриране на чувства и логика.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в гимназиалния образователен етап

На този етап учениците са способни да формират и използват личен подход към изкуството. Осъзнаването на техните силни и слаби страни им помага да развият свое усещане за естетика и им служи като отправна точка за творчество. Препоръчва се заниманията по танц да са всеки ден от работната седмица за около час време. Упражненията за загряване, които подготвят тялото, за да бъде по-издръжливо и гъвкаво, вече се осмислят по-дълбоко и се изпълняват по естетичен начин. Танцувалните проекти, подпомагащи емоционалното и социалното развитие, включват осигуряване на възможности за самостоятелно, но съгласувано с останалите, стартиране, планиране и представяне на танцувалните творби.

Усвояването на специфични за танците термини, хореографски принципи и структура подпомага когнитивното развитие, създава връзки с други предмети и предлага различен вид грамотност. Чрез използването на критични анализи и сравнения учениците могат да изразяват впечатления и критика както относно работата на своите съученици, така и относно професионални прояви.

Музикално изкуство

Въпреки някои иновативни стратегии за използването и преподаването

на музика в училище музикалното обучение продължава да се осланя предимно на традиционни методи. Експертите препоръчват включването на повече музикални стилове, включително популярна музика и такава от различни култури, в учебната програма, считайки, че това може да допринесе за по-голямо участие и креативност на учениците. Насърчават се по-малките и разнообразни музикални формирания – инструментални и вокални, както и обучение в композиране.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в началния образователен етап

В процеса на съзряване се подобрява вокалната прецизност и нараства разбирането за тоналност и хармония в акомпаниментите на песните. Въпреки това с всяка изминала година отношението на децата към пеенето става все по-отрицателно. Това се дължи както на културни и обществени фактори, така и на типа музика, изучаван в училище. Децата предпочитат песни, които познават, изпълнявани на техния собствен език и в стил, близък до тях. Добре е да се има предвид, че в тази възраст учениците не предпочитат самостоятелни изпълнения. От друга страна, свиренето на барабан в такт с дадена песен, извършването на движения по време на пеене и музикалните игри се харесват на децата. Характерно е също, че учениците запомнят по-добре, когато успеят първо да добият представа за цялостната структура на дадена песен, а след това да работят върху детайлите по нея.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в средния образователен етап

Забелязва се разширяване на вокалния диапазон, повишаване на точността при достигане на конкретна височина на даден тон и намаляване желанието за участие в хорови изпълнения. Изследванията показват връзка между способността за вярно изпълнение на песни и уменията за възприемане като цяло.

Слушането на музика е начин за самоопределяне на юношите и идентифициране с другите. Някои ученици преминават отвъд „слушането“ и сами се научават да пеят традиционни песни или да свирят на традиционен за тяхната култура инструмент. Такова неформално обучение осигурява среда за развитие на личната и социалната идентичност, както и за музикално израстване. Способността за избор на предпочитани музикални елементи повишава мотивацията и самооценката, а взаимодействието с връстници позволява даване и получаване на обратна връзка. Изучаването на музика без тониране дава възможност на учениците да използват слуха си, да възпроизвеждат музика, която обичат, и да създават оригинални песни. По този начин се подобряват и други умения, като четене на ноти, запаметяване на мелодия, импровизиране.

Липсата на положително отношение към музиката в училище може да бъде преодоляна чрез включването на по-разнообразни музикални дейности, работа в малки групи, индивидуални занимания, включване на музикален театър и популярна музика в часовете.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в гимназиалния образователен етап

Изследванията върху традиционно организирани хорове и ансамбли изтъкват положителния ефект на тези формирания върху учениците. Учителите по музика стават ментори, а ансамбълът – второ семейство, в което всеки се учи от останалите не само по време на репетициите, но и в други дейности.

Театрално изкуство

Театърът е компонент на изкуството, който оказва влияние върху доброто здраве и израстването (физическо, социално, емоционално и когнитивно) на човека във всички фази на неговото развитие.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в началния образователен етап

В тази възраст децата се развиват и изучават света на различни нива – физическо, емоционално, социално и когнитивно, като усвоените на дадено ниво знания се прехвърлят и влияят и на останалите нива. Театралните занимания позволяват на учениците да дадат път на въображението си, да изразяват свободно себе си и да бъдат непредубедени. Според експерти в областта те са и основа за придобиване на умения за сътрудничество и привикване към критично мислене (чрез наблюдение на околните).

Друг важен аспект на театралното изкуство е развиването на грамотността (четене, писане, създава-

не) посредством насърчаване уменията за разказване. Чрез участие в пиеси се подобряват и способностите за общуване, а използването на драматични инструменти при запознаване с текст развива когнитивните умения.

Педагогическите подходи включват:

- *Използване на театрални инструменти, чрез които децата полесно да опознаят света.* Тук се включват и драматични похвати, позволяващи изпълняването на различни роли, посредством които учениците могат да се поставят на чуждо място или в друго време.

- *Развиване на грамотността чрез активно участие в реалистични пиеси.* Счита се, че театърът е ефективен начин за оgramотяване чрез преживяване, като по този начин се развиват езиковите умения и когнитивните способности и се повишава социалната осъзнатост.

- *Организиране на творчески представления, чрез които учениците да разберат по-добре себе си и връзката си с околните и заобикалящия ги свят.* Театралните практики повишават разбирането за междуличностните отношения и запознават децата с аспекти от живота, неизследвани от тях до този момент.

- *Организиране на автентични театрални дейности, позволяващи на децата да разберат и оценят художествените процеси.* Театралните инструменти могат да бъдат ефективно използвани и в други предметни области, но е важно учениците да приемат театъра като вид изкуство.

- *Осигуряване на защитена среда с малко публика, в която децата да могат да добият увереност.* Представянето пред публика може да се окаже трудно в тази възраст

въпреки първоначалното желание на учениците за това. За да се избегне „блокаж“, първите представления трябва да са в обстановка, вдъхваща спокойствие и пред малък брой зрители.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в средния образователен етап

В тази фаза на развитие са налице значителни промени както в ръста и теглото на юношите, така и в скелетната и мускулната им система. Периодът маркира и началото на пубертета, когато започва и развитието на тези функции на мозъка, позволяващи извършването на операции като планиране, разсъждение, задържане на вниманието и взимане на решения. Любознателността също нараства. Изследванията показват, че младите хора предпочитат активното пред пасивното обучение и са поангажирани в онези образователни дейности, позволяващи взаимодействие със съучениците им. Друг аспект на възрастта е развиването на умение за анализиране с цел потвърждаване на изградените до този момент вярвания и разбираня за света.

Драматичните постановки представляват предизвикателство за юношите – в интелектуален и физически план, и са от полза за образователния процес. В допълнение те осигуряват на младежите възможност да прекарват време с приятелите си или да намерят нови такива. Според проучванията преживяванията на сцената са най-ценни, когато спомагат развитието на идентичността, повишават личната ефикасност, насърчават любознателността и съдействат

за осъществяване на положително взаимодействие с други млади хора и с обществото.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в гимназиалния образователен етап

В тази възраст учениците вече могат да извършват дедуктивни и индуктивни умозаключения, да мислят концептуално и хипотетично, да синтезират и използват информацията ефективно. Нараства и интересът към социалните проблеми, което често води до участие в активистки движения.

Характеристика на възрастта е и желанието за афиширане на идентичността – сексуална, расова, духовна и полова, като в същото време юношите се стремят да „съгласуват” своята ориентация с нормативните парадигми, налагани от семейството, училището, обществото.

В артистичен план учениците започват да се виждат като креативни режисьори на театралните процеси и продукти. Участието във всички дейности им дава възможност да разберат по-добре собствените си потребности по отношение на другите, да изследват културни и обществени въпроси, свързани с живота им извън училище, и да оценят по-добре значението на междуличностните отношения. Желанието за творчество е провокирано от потребността за разрешаване на конкретни проблеми и изследване на лични емоции.

Подходящи педагогически подходи са:

- *Осигуряване на достъп до зна-*

ние чрез театрални текстове и инструменти. Учениците демонстрират по-голяма успеваемост, когато работят с театрални текстове и други материали, представящи нови концепции за света или съдействащи за разрешаването на проблеми от реалния живот.

- *Използване на театрални дейности за насърчаване на учениците да анализират и оценяват собствените си потребности и разбирания по отношение на другите хора, както и вижданията и убежденията на семейството си, връстниците си и други членове на обществото.* Според специалистите тийнейджърите с желание използват театрални похвати за изследване на междуличностни отношения, свързани с творческите процеси.

- *Преподаване на театрални концепции и умения, насърчаващи любознателността, активното участие и творчеството.* Активното учене, както и артистичното проучване на дадена роля са изключително полезни за образователния процес.

- *Създаване на възможности за творческо сътрудничество, което отразява автентичните процеси на театралната практика.* Препоръчва се учениците да бъдат поощрявани да правят връзка между художествената си работа и предметите, които изучават. Тези усилия спомагат за осъществяване на творчески процеси, релевантни към реалния живот.

Визуални изкуства

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в началния образователен етап

В тази възраст децата са много социални и разговорливи, а разказва-

ческият импулс ги съпътства в повечето им дейности. Те често мислят на глас, докато работят, и са готови да разкажат историята на своята рисунка на всеки, готов да ги изслуша. В този смисъл се установява силна връзка между езиковото и визуалното изкуство. Образователните дейности трябва да бъдат едновременно структурирани и изследователски организирани, с възможности за свободно изследване на материали и идеи, тъй като интересът на учениците е по-скоро към процеса, отколкото към крайния продукт (най-вече в 1. и 2. клас). В този период създаването на изкуство е свързано с експериментиране с материали и манипулиране с тях.

В предучилищната възраст децата не целят да отразят визуалните характеристики на обектите, които рисуват, а по-скоро са заплени от идеята, че могат да оставят следи/отпечатъци по листа. Постепенно те започват да изследват връзките между тези следи и да ги наименуват. След това се развиват форми, които се превръщат в символи, представляващи конкретни неща (хора, предмети). В 1. и 2. клас започва изобразяването на хора, предмети, идеи и истории, свързани с живота на учениците. Забелязва се, че графичните изображения на популярни предмети са почти еднакви при всички деца. Това се обяснява с нарастващото желание да се придаде социално споделено значение на рисунката.

В края на началното образование

учениците започват да полагат усилия за постигане на по-голям реализъм в творчеството си и за усвояване на определени техники за рисуване.

Педагогическите подходи в тази възраст включват:

- *Интегриране на изкуството в други предметни области.* Експертите считат, че това повишава уменията на учениците да усвояват нови концепции, а техниките за образно представяне на факти подпомагат ученето.

- *Формиране на умения за критично мислене.* Учениците трябва да бъдат насърчавани да наблюдават отблизо произведения на изкуството и внимателно да ги интерпретират. Могат да се правят писмени разработки въз основа на видяното или да се обсъждат предполагаемите техники, използвани от автора на конкретна творба.

- *Провеждане на изследвания с отворен край в добре структурирана обстановка или в рамките на структурирана самостоятелна задача.* Добре е учителят да осигури специално пространство, материали и време за заниманията с изкуство, като същевременно даде възможност на децата свободно да изследват това пространство. На децата не се диктува какво да правят с материалите. Учителят може само да създаде ситуации, които да насърчат детската любознателност (подходът на Реджо Емилия¹).

- *Избягване налагането на конкретно значение/идея по отношение*

---

¹ **Реджо Емилия** е град в Северна Италия, в който след Втората световна война под ръководството на Лорис Малагуци се създава общинска система от центрове за деца в яслена и предучилищна възраст. Системата на Лорис Малагуци е основана на социалния конструктивизъм на Дюи, Пиаже, Виготски, Брунър и др. Учителите следват интересите на своите ученици, без да им дават стриктни инструкции за четене и писане. Учебният план има целенасочена прогресия, но не и конкретен обхват и последователност.

работата на учениците. Често възрастните искат от детето да обясни значението на своята рисунка, когато то не е целяло да предаде какъвто и да е символ или история. Настойчивото желание на учителя/родителя да декодира нарисуваното, виждайки образи, които всъщност не са там, може да накара детето да счита, че рисунката му не е ценна във вида, в който е направена. Не се препоръчва учителят да предлага съдържание на рисунките, тъй като децата рядко знаят какво ще излезе върху листа при докосването му с моливите.

- *Използване на подходящи за възрастта медия и техники.* Важно е да се има предвид степента на развитие на фината моторика. В 1. и 2. клас е удачно използването на твърди пастели, маркери, глина и големи четки за водни бои.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в средния образователен етап

В тази възраст се подлагат под съмнение налаганите правила, обичаи и нрави. Нараства интересът към социалните взаимоотношения, разпространената култура и мнението на връстниците. Преминава се от еднополови към разнополови приятелства. От значение стават обществените, политическите и личните качества на хората както от по-близкото и по-далечното обкръжение на тийнейджърите, така и в сферата на изкуството.

В артистично отношение подрастващите използват триизмерно пространство и двуизмерна равнина. Характерни са три различни метода на рисуване,

които водят до постигането на различни ефекти: чрез наблюдение, по памет/въображение, копиране (прерисуване). Наблюдението отразява интереса на младите хора към факти и детайли, към интерпретирането на личния опит и към препредаване на видяното през призмата на собствените възприятия (не с фотографска точност). Рисуването по памет не изисква създаването на убедителна прилика, а по-скоро служи като визуален отзвук на мисълта. То се характеризира с отворен край и по-прости и равни форми и често служи за сетивен и емоционален отклик на преживяното. Копирането, независимо дали то е на форми на поп културата или на майсторски произведения, е насочено към задоволяване потребността на подрастващите да съпоставят своята работа с тази на възрастните.

Характеристики на възрастта и препоръчителни педагогически подходи в гимназиалния образователен етап

Младите хора на тази възраст са самостоятелни и имат потребност да се движат свободно из класната стая, да водят неформални, самостоятелно насочени, спонтанни разговори и да взимат решения за себе си и работата си. Те се чувстват недосегаеми, което може да доведе до прояви на рисково поведение. Друго характерно за възрастта е чувството за уникалност, от една страна, и неразбиране от страна на възрастните, от друга (това не променя потребността от ролеви модели и подкрепа).

С порастването идва и желанието за компетентност в области от особен интерес. Юношите вече умеят да мислят абстрактно и метафорично, да

идентифицират пропуски в знанията си, да боравят с визуални метафори и да проявяват толерантност към различни гледни точки. Засилва се способността за задържане на вниманието, а интересът към дадена тема става по-устойчив.

По отношение на изкуството уче-

ниците започват да мислят като артисти, което се изразява чрез: впитане на личните потребности, желаниа и тревоги в творческия процес; детайлно наблюдение; анализирание на собствените творби; формиране на стратегии за преминаване към по-високо артистично ниво.

Източник:

Child Development and Arts Education: A review of Current Research and Best Practices

<https://nccas.wikispaces.com/file/view/NCCAS+Child+Development+Report.pdf>

Р. Стойкова

ОБРАЗОВАНИЕТО ЧРЕЗ ИЗКУСТВО И КУЛТУРА – ГРАДИВЕН ЕЛЕМЕНТ В ПРЕПОДАВАНЕТО

През 2014 г. службата „Образование чрез изкуство и култура в училищата и работа с младежта” на провинция Северен Рейн-Вестфалия, Германия, съвместно с Министерството на училищното и продължаващото образование и Министерството на семейството, младежта, културата и спорта публикува сборника „Учене чрез изкуство и култура – методи на образованието чрез изкуство и култура в преподаването на отделните предмети”

Образованието чрез изкуство и култура (ОИК) предлага голямо разнообразие от модели за прилагане на холистичното образование в училището. Различните форми на преподаване и учене обогатяват както класната стая, така и извънучилищната среда.

Сборникът посочва как учебното съдържание може да се предаде с помощта на театрални, танцови и други креативни методи от изкуството и

културата. Творци от различни сфери, специалисти и учители дават своя принос за това как преподаването може да се направи по-разнообразно и интересно. Първата част се фокусира върху различните аспекти на естетическото обучение и представя на базата на актуалните дидактически концепции и дискусии какви методи на ОИК могат да се използват. Практическите примери във втората част показват как тези методи може да се включат в преподаването.

Понятието „образование чрез изкуство и култура” не се изчерпва с предметите изобразително изкуство и музика. В днешно време то е във възход и придобива все по-голямо значение за училището. Понякога обаче представите за съдържанието и методологията, както и за смисъла, целта и задачите му се разминават. Това повдига въпроса какво означава това понятие за училището и как то може да се приложи в класната стая.

Какво представлява образованието чрез изкуство и култура

Дали под това се разбира:

- редовното посещение на библиотека, четенето на художествена и друга литература и/или комикси;
- умението да се танцува валс или най-новите брейк танци;
- посещението на театър или музей;

- участието в различни постановки или писането на текстове за песни/рап;

- създаването на компютърни игри, продуцирането на музикални клипове или рисуването на графити по стените.

Понятието включва изброените дейности, но обхватът му е много по-голям и към него може да се отнесат още редица аспекти:

- ✓ ОИК е събирателен термин за процеси и дейности в различни сектори (Германски културен съвет).
- ✓ То отразява много аспекти от всекидневната, суб- и висока култура, както и различни начини за достъп до света в техните естетическо-художествени форми на изява.
- ✓ ОИК е общо образование, то трябва да позволи на всеки човек да се развива, да участва в обществото и да съдейства активно за формирането на бъдещето.
- ✓ Основната му цел е развитието на творчеството и възможността за личностно изразяване. Достъпът до него в съответствие с международните конвенции е **универсално право на човека**.
- ✓ ОИК включва широк спектър (музика, литература, медии, театър, танц, визуални изкуства, архитектура, кино, фотография, видео, образователни игри, цирк, музей, звук).
- ✓ Съпровожда през целия живот ученето на изкуството и чрез изкуството. То е това, което хората преживяват естетически, физически, сетивно, символно, емоционално, духовно, езиково. То обхваща многообразие от естетически и художествени форми на живот и изразяване.
- ✓ ОИК помага на младите хора да развият собствената си личност. Позволява им да се ангажират с изкуството и по този начин – и с обществото на сегашната епоха, както и на други епохи. То предизвиква интерес към чуждите култури и прави човек космополитен. Точно поради тази причина то има – като се вземе предвид и интеркултурното образование – толкова голяма роля в съвременното общество.
- ✓ ОИК означава обучение за участие в културния живот на едно общество в частност и във всички сфери на действие като цяло. То е една от предпоставките, необходими за живота в неговото лично и социално измерение и е неотменна част от общото образование.
- ✓ В училище ОИК трябва да следва водещия принцип да даде шанс на колкото се може повече деца и млади хора да се срещнат с възможно най-много сектори на културата и изкуството. Този стремеж може да се подпомогне и чрез включването на методи от ОИК в преподаването на отделните учебни предмети.

Образованието чрез изкуство и култура в училище

Училището е мястото, където са налице многобройни възможности за културно и естетическо възпитание:

- изучаване на (предметите) музика, изкуство, ръчен труд;
- разнообразни предложения в областта на изкуството и културата (работни групи, кръжоци, хорове, проекти);
- посещения на музеи, театри и архиви (неофициално или като място за учене, системно включено в учебни единици);
- сътрудничество с извънучилищни институции за изкуство и култура;
- художествено-културни образователни предложения и в неспециализираните предмети (например включване на съответната национална литература в часовете по чужди езици, танци в часовете по физическо възпитание).

Разнообразните компоненти на ОИК в училище се разработват чрез общи културни концепции в сътрудничество с извънучилищни партньори от сферата на културата и изкуството. Това води до формирането на екипи в училищата, в които си съдействат преподаватели от различни професионални направления. Целта е системното и устойчиво установяване на ОИК в училище, за да се осъществи холистично образование.

В училище има все повече поводи и възможности за прилагане на **педагогическите принципи на ОИК** в духа на **холистичния подход**, ориентация към силните страни, вяра в собствената ефективност, самостоятелно учене в групи.

Образованието чрез изкуство и култура следва основните принципи на **холистичния подход**: учене с **глава, сърце, ръце**, накратко: с всички сетива. То се характеризира с комплексни форми на игра и учене. Подходът, от своя страна, вече може да се потвърди с констатации от различни изследвания за мозъка и ученето. Предположението, че главата, сърцето и ръката са една цялост в хода на учебния процес, се явява научно обоснована увереност. Холистичната парадигма подчертава освен когнитивно-интелектуалните аспекти също и физическите, и афективно-емоционалните. Като форма на учене тя се характеризира с динамична промяна – на умствена и физическа активност, на езиково и неезиково взаимодействие, на усещания, от една страна, и аналитично вникване в проблема, от друга. Всичко, което е осезаемо за сетивата, достига по-дълбоки слоеве и оставя по-устойчиви следи от чисто познавателния процес. Холизмът като форма на учене разчита на следните три принципа:

1. **Ориентация към силните страни** – означава да се промени гледната точка: да не се пита какво човек не може, а да се види какви умения и силни страни в какви ситуа-

ции демонстрира, доколко и кога е в състояние да се справи. С ориентацията към силните страни учениците утвърждават личността си и в същото време се учат да се справят по-добре със своите слабости. Така те развиват увереността, че могат да вървят по свой собствен път, при това – да правят грешки, без да се срамуват, и да получават помощ в трудни ситуации.

2. *Вяра в собствената ефективност* – убедеността на човек, че има контрол над различни ситуации и по този начин се чувства компетентен. За децата и младежите това е от голямо значение за тяхната положителна самооценка.

3. *Самостоятелното учене в групи* е принцип, който се използва в класната стая по много начини. Всеки човек притежава свои способности, знания и идеи и може да се възползва от групата като система за подкрепа. Членовете на групата координират целите си заедно и ги прилагат заедно. Ако е необходимо, групата може да използва различни форми на подкрепа от страна на инструктор/ръководител или учител.

Образованието чрез изкуство и култура стимулира преподаването

Често се поставя въпросът какъв е смисълът от актьорско майсторство или танци в часовете по математика или биология например. Учебните програми са претоварени, успоредно тече подготовка за изпити – преподаването на отделните предмети не може да си позволи и това.

В опит да се отговори на този въпрос, са представени критерии за качество на „доброто преподаване“ и са идентифицирани произтичащите от това последствия, както и възможностите за развитие и планиране на преподаването с оглед на ОИК. Взети са предвид както по-старият подход на преподаване – ориентиран към съдържанието, така и актуалният – ориентиран към компетентностите. И двата подхода предлагат отправни точки за прилагане на ОИК в класната стая. Възможностите за интеграция на формалното и неформалното образование също е в ползрението.

Въпросът за критериите за качеството на преподаването занимава специалистите както на теоретично равнище, така и на ниво практика. Според тези от тях, които се съобразяват с ориентацията към развитие на умения, но като цяло възгледите им са в съответствие с подхода за преподаване, ориентирано предимно към доставянето на съдържание, доброто преподаване е „преподаване, което има принос към устойчивото развитие на уменията на всички ученици“. Дефиницията е на базата на следните характеристики:

- ясно структуриране на урока;
- висок дял на реално време на учене;
- подкрепящ климат в класната стая;
- яснота на съдържанието;
- смислена комуникация;
- разнообразие от методи;
- индивидуално насърчаване;
- подходящи упражнения;
- прозрачни очаквания на резултати;
- функционална училищна среда.

Тези характеристики се отнасят за различните дисциплини за всички видове училища и на всички училищни нива. Подчертават се освен това изграждането на връзка със социалните изисквания и интердисциплинарните аспекти.

След 2002 г. в съответствие с решенията относно поддържането и подобряването на качеството в образованието се прави завои към новия подход на преподаване – ориентирано към компетентностите. Ключов момент в тази промяна на па-

радигмата е описанието на дефинирани резултати от ученето като образователни стандарти под формата на очаквани компетентности. Става въпрос за специализирани и интердисциплинарни умения и способности на учениците във всеки един момент от съответната образователна степен.

Изхождайки от образователните стандарти, провинциите разработват основни учебни планове за всички предмети и видове училища. Дидактическо-методически указания, които представляват голяма част от старите учебни планове, напълно отсъстват в новите, ориентирани към компетентности. Това отваря достатъчно свободни пространства на училищата за проектиране на преподаването. Отделните специализирани конференции² на едно училище решават за начините, по които се постигат посочените в учебните планове компетентности (дидактически и методически подходи, учебни материали, медии, места за учене, различни учебни ситуации, принципи за оценка на резултатите и др.), както и за необходимите допълнения в съдържанието на основния учебен план. При това всяка конференция създава училищен учебен план, специфичен за конкретния предмет, който се развива непрекъснато. В допълнение тези специализирани конференции контролират реално постигнатите учебни резултати.

Важно е да се уточни какво означава понятието „компетентност“ в контекста на училището, както и каква е връзката между умения и образование.

---

² Специализираните конференции се организират за отделни предмети (напр. немски език) или групи предмети (напр. природни науки). Членове са учителите, които преподават съответния предмет/и. В тях могат да вземат участие представители на училищното ръководство и (в зависимост от провинцията) на родителите и учениците.

В Хумболтовия³ смисъл образованието представлява определена вътрешна ценност. То няма за цел материална полезност, а служи, най-общо казано, за личностното развитие на човека. С въвеждането на концепцията за компетентност и свързания с нея принцип на ориентация към резултатите училищното образование се функционализира и се свързва с дефинирани образователни цели. На преден план вече е прилагането на придобитите умения, способности и знания.

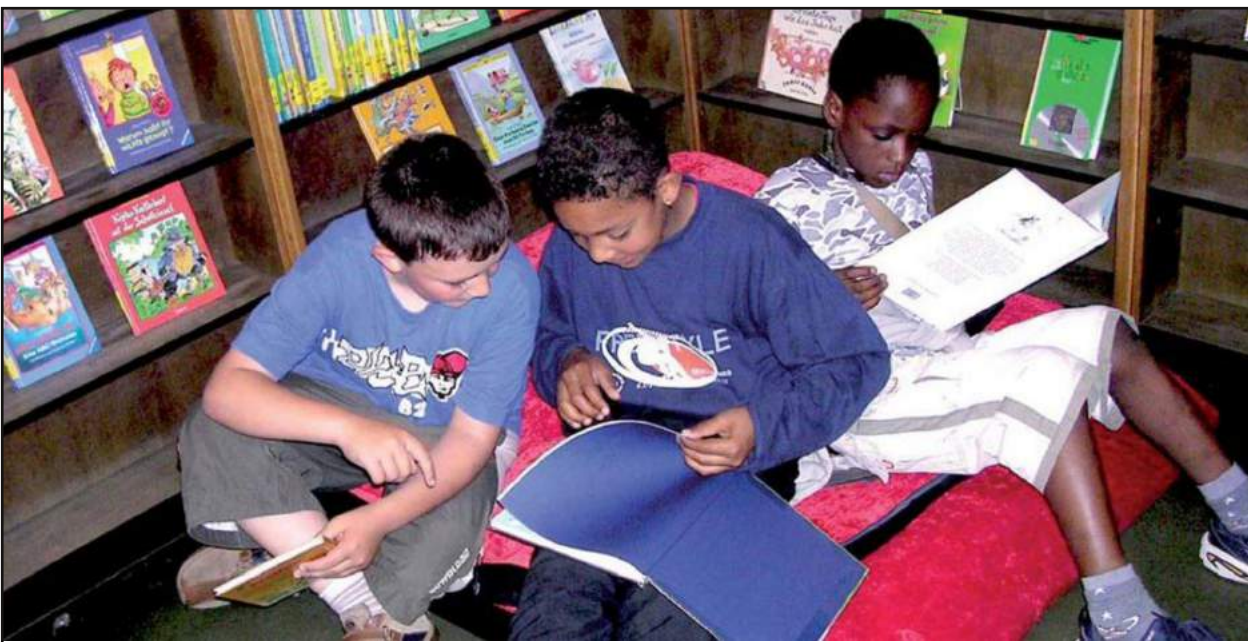
Обобщените основни характеристики на компетентностите:

- включват и способностите, и готовността, т.е. те описват индивидуални качества/характеристики на лицата, а не съдържание;
- познавателно ориентирани са и по този начин – базирани на знанието;
- включват аспекти като разбиране, опит, мотивация, социална готовност и ценностна ориентация;
- оперативни, прагматични – основата за справяне с проблемни си-

туации (ефективност);

- в допълнение към специализираните умения се различават преносими (меки) и саморегулативни умения;
- придобиват се чрез дълъг процес на развитие.

Тъй като става въпрос за индивидуални характеристики, за разлика от съдържанието те не може само да се предават, а трябва активно да се усвояват, респ. придобиват. В този контекст справянето с проблемни ситуации има решаващо значение за едно преподаване, ориентирано към компетентностите. Необходимо е учениците да се включват постоянно в подобни ситуации, така че да могат да развиват необходимите компетентности. Систематичното и методически разнообразното проектиране и организиране на такива ситуации (различен контекст, упражнения, мисловни операции, практическо решаване на проблеми и др.), с които учениците се справят самостоятелно, са основни елементи на ориентираното към компетентностите преподаване.

³ Вилхелм фон Хумболт (Friedrich Wilhelm Christian Carl Ferdinand Freiherr von Humboldt) – германски филолог, философ, лингвист и държавник.

За придобиването на преносими умения са отговорни всички предмети и дейности в училище, тъй като те са „над“ специализираните умения и по този начин се вписват във всички предметни области. Например сътрудничеството и обменът с други хора, както и свързаното с тях умение за работа в екип се практикуват обикновено в часовете по отделните предмети. Ето защо при планирането и изпълнението на урока трябва да се създават винаги такива възможности, които целенасочено да насърчават едно или няколко преносими умения. За това се изисква координация между и в рамките на специализираните секции на колегията в едно училище.

Налага се заключението, че доброто преподаване, ориентирано към компетентностите, обръща внимание вместо на учебното съдържание, на уменията и способностите на учениците. То обхваща широк спектър от умения (специализирани, преносими и саморегулативни). Проектирано е така, че учениците учат активно, и свързва

умения и знания. Знанието по отделните предмети е подходящо структурирано и се прилага в справянето с проблемни ситуации. При това то винаги има предвид също диагностиката и индивидуалната подкрепа на учениците. Планирането на преподаването се ориентира към желаните резултати, които се залагат в основните учебни планове под формата на очаквани компетентности. Ориентираното към компетентностите преподаване е отговорно за своите резултати. Те влияят на по-нататъшното му планиране.

Образованието чрез изкуство и култура в проектирането на преподаването

Като се имат предвид подходите за развитието на ОИК в училище и критериите за качество на ориентираното към компетентностите преподаване, са представени следните възможни основни насоки за проектиране на преподаването в училища със и без културен профил:

- ✓ При възможност допълненията в основните учебни планове към съдържанието по всеки предмет да бъдат в художествено-културен контекст.
- ✓ Учебното съдържание в ориентираното към компетентностите преподаване трябва да се прилага при проблемни ситуации. В училищата с културен профил подобни ситуации трябва да присъстват в часовете по всички предмети колкото се може по-често, като се използват културно-педагогически методи и естетическо-художествени подходи.
- ✓ При създаването на персонални условия за насърчаване на преносими умения, следва, по възможност по всички предмети, на преден план да са художествено-културни дейности под формата на практическо обучение.
- ✓ При удобен случай, например в рамките на блок-часовете, може да се провеждат и по-обширни художествено-културни дейности.
- ✓ Както ситуацията за прилагане на специализирани умения, така и възможностите за насърчаване на преносими умения могат да бъдат проектирани по много предмети така, че да са в помощ на извънкласни художествено-културни проекти или да се интегрират в тях. По този начин се размиват границите между извънкласни и училищни дейности, между формалното и неформалното образование.

- ✓ По всички предмети трябва да се разработват ситуации, изискващи справяне с проблема, в които учениците се придружават и съветват от експерти по ОИК, хора на изкуството и/или културни дейци. Тези специалисти могат допълнително да ръководят извънкласни форми и проекти в училище, така че да оформят (особено в училищата с културен профил) мултипрофесионални екипи.
- ✓ Трябва възможно най-често да се осъществяват интердисциплинарни проекти.
- ✓ Необходимо е по всички предмети да се проектират и изпълняват учебни казуси и проекти, които включват, систематично и съобразно предмета, извънкласни учебни места като част от учебния процес.
- ✓ По принцип при проектирането на преподаването трябва да се имат предвид концепциите и основните принципи на ОИК.

Заклучение

Непрекъснатото разширяване на ОИК обхваща всички области на училищния живот – особено преподаването по отделните предмети, и то не само по художествените или – в класическия смисъл – културните предмети. С включване на изкуството и културата в преподаването по всички предмети и учебни области е възможно да се върви по нови холистични учебни пътеки. Видно е, че тези учебни пътеки

отговарят на настоящите изисквания за преподаване и за независимо училище. Систематичното включване на специалисти от изкуството и културата в училищната дейност, а също така използването на разнообразния опит на извънкласните учебни места са съществени елементи на образованието чрез изкуство и култура в училището. Дългосрочното и устойчиво сътрудничество с извънучилищните културни партньори формира неговата задължителна основа.

Източник:

Lernen mit Kunst und Kultur – Methoden kultureller Bildung im Fachunterricht
http://kulturellebildung-nrw.de/cms/upload/pdf/WERKBUCH_06.pdf

Л. Дърмонова

ОБУЧЕНИЕ ЧРЕЗ ИЗКУСТВО

В публикацията „Преподаване и учене чрез изкуство“ на международната организация за изкуства и хора с увреждания VerySpecialArts се разглеждат практики за преподаване и учене, основани върху използването на разнообразни видове изкуство,

начини за прилагането им и ефектите, които тези практики имат върху обучаващите се. В нея се уточнява, че обучение чрез изкуство може да бъде въведено посредством различни модели и при различни условия.

Моделите на обучение чрез изкуство

В публикацията са описани модели на обучение чрез изкуство на ниво обществени организации, училище, класна стая, учител.

Обучение чрез изкуство на обществено ниво

Целта е да се подобри представянето на учениците със специфични потребности, както и на обществото като цяло. Общинските програми за изкуства могат да използват образованието по изкуства за предаване на преносими на работното място умения (планиране, самооценка). Тези програми спомагат и създаването на връзки между обществените организации – училища, организации за изкуства, обществени агенции и др. Програмата Grammy Worksite Music Mentoring например е насочена към подпомагане на ученици със затруднения в гимназиален етап. Съвместно с организацията с нестопанска цел „Ментор“ програмата осигурява

наставници със сходни на тези на подрастващите музикални интереси, като по този начин цели създаване на връзка с учениците в риск от образователен и социален неуспех.

Обучение чрез изкуство в училище

Моделът включва всеобхватни художествени дейности, както и учебни програми, основани на изкуства. Дейностите могат да са фокусирани върху един проект, в който участват всички ученици.

Цялостните учебни програми, базирани на изкуства, могат да се използват като средство за прилагане на интердисциплинарен подход или като начин за засилване на художествената грамотност.

Обучение чрез изкуство в класната стая

Художествено базирани дейности могат да се използват във всяка класна стая чрез партньорство между учителя и гостуващи артисти. Най-

разпространените модели на сътрудничество са:

- артистът преподава художествени и нехудожествени умения на учениците;
- артистът обучава учителя в прилагането на художествено базиран учебни дейности;
- съвместно преподаване, при което артистът и учителят заедно планират уроците и интегрират концепциите си в учебната програма; освен гостуващи артисти в процеса могат да вземат участие и преподавателите по изкуства в училището.

Стратегии за провеждане на художествено базирано обучение

Обучението на учителите е основано на идеята, че изкуството привлича всички. Учителите усвояват техники за улесняване обучението на смесени групи ученици, самообучение, проектноориентирано обучение и самооценка. Специално внимание може да се обърне на технологиите в образованието. Използването на креативни софтуерни приложения е ефективен метод за учене, особено при ученици със затруднена концентрация, дефицит на внимание и други специални образователни потребности.

Резултати от художествено базираното преподаване и учене

Ефектът от такъв вид обучение може да се види на различни нива. От една страна, организациите, участващи в подобни проекти, отчитат по-благоприятен работен климат и разширяване на партньорските си взаимоотношения, а учителите, обучили се да прилагат в практиката си художествени техники, стават по-изобретателни. От друга страна,

ежедневният досег до изкуството повишава мотивацията и интереса на учениците и развива когнитивните им умения. Като основни резултати могат да се посочат:

➤ Улесняване на взаимоотношенията на социално ниво. Добрите взаимоотношения водят до по-добро сътрудничество между хората/организациите и намиране на по-креативни начини за разрешаване на проблемите.

➤ Подобряване на цялостния климат в училище и в класната стая. Експертите твърдят, че при обучението чрез изкуства се отчита по-голямо присъствие и участие в час, по-ефективно общуване и гъвкавост. Това води до по-добри резултати от обучението, нарастване на себеуважението на учениците и по-голяма социална и екологична ангажираност.

➤ Повишаване качеството на преподаване. Проучванията показват, че учителите, които прилагат художествено базирани учебни стратегии, са по-артистични, изобретателни и приспособими и демонстрират по-голям ентузиазъм в работата си. Интердисциплинарните модели на преподаване и съвместната работа с гостуващи професионалисти осигуряват по-задълбочено запознаване с изучаваната материя.

➤ Подпомагане на емоционалното и когнитивното развитие. Има връзка между емоционалното развитие, когнитивното развитие и ученето. С развиването на познавателни способности учениците развиват и уменията си за натрупване на познания както в академичен, така и в социален план. Емоционалното развитие, от друга страна, повишава интереса към нови знания и развива чувство за собствена значимост, което води до по-голямо желание за придобиване и прилагане на нови умения.

Ефекти на художествено базираното обучение върху емоционалното развитие

Под емоционално развитие в този контекст се разбира повишен интерес към ученето, усещане за собствена значимост и желание за експериментиране.

Повишаване на интереса и мотивацията за учене

Посочва се, че всички ученици, включително тези в риск, могат да постигнат по-добри резултати от обучението и да завършат училище, когато изпитват „любов“ към учебния процес. Например учениците със затруднения в училище, дължащи се на принадлежността им към друга култура, се чувстват по-комфортно при този тип обучение, тъй като изкуството е безпристрастно. В този смисъл може да се каже, че художествено базираното обучение улеснява и разширява достъпа до образование.

Повишаване на себеуважението и желанието за експериментиране

По-голямата ангажираност на учениците в образователния процес води до положителна промяна в отношението им към училището като цяло и към тях самите. Изкуството дава възможност на младите хора да създават и пресъздават себе си. С променното себеусещане идва и желанието за изпробване на нови неща, а дейностите, свързани с изкуства, „екипират“ учениците с умения за изследване на неизвестното. Проучванията сочат, че учениците, участващи в групи по изкуства, умеят по-добре да изразяват мислите си от останалите, имат по-добри комуникационни умения и работят по-успешно в екип.

Ефекти на художествено базираното обучение върху когнитивното развитие

Под когнитивно развитие се имат предвид придобитите способности и умения, които успешно могат да бъдат приложени в академични и социални ситуации. Тук са включени умения като изобретателност, самостоятелно избиране на житейска посока, комплексно мислене.

Развиване на способностите за учене

Креативността, разглеждана като способност за учене, се развива по-добре при прилагането на учебни програми, базирани на изкуства. Освен изобретателност тези програми способстват развиването на умения за самооценка и планиране, както и организационни умения. Учениците имат по-хармонични отношения с учителите си и са по-устойчиви. Това им помага да се вслушат в себе си и да осъществят успешна връзка помежду си и с външния свят.

Развиване на умения за мислене (разбиране, интерпретиране, разрешаване на проблеми)

Една кросдисциплинарна образователна среда, в която обучението е художествено базирано, помага на учениците да разпознават, различават

и съпоставят променящите се елементи от околната среда и по този начин да разберат нейната сложност.

Изкуството, в многобройните си форми, използва широка гама от символи. Учениците, занимаващи се с изкуство, се научават да интерпретират символи и да разбират абстрактни идеи. Способността да се придаде смисъл чрез различни изображения води до задълбочаване и развиване на концептуално мислене.

Развиване на нервната система

Ангажирайки мозъка, изкуството подобрява работата на нервната система, която отговаря за когнитивното и емоционалното развитие, вниманието, и е в пряка връзка с имунната система. Установено е например, че музиката синхронизира модели (патерни) на невронална активност. Обучението по музика утвърждава и поддържа този синхрон, което от своя страна повишава работоспособността и ефективността на мозъка. Според експертите такава мозъчна дейност благоприятства развиването на умения за пространствени разсъждения и изобретателност и способства обучението по обща математика. Счита се, че всяко преживяване променя мозъка, следователно влияе върху познавателните способности. Може да се обобщи, че изкуството като цяло развива мисленето и повишава мотивацията за учене.

Социално развитие

Изкуството помага на учениците да развият и умения за общуване и сътрудничество. Когато те се научат да изразяват мислите и чувствата си

по-добре, техните взаимоотношения с околните се подобряват. Артбазираното преподаване и учене улеснява и връзката на отделните ученици с останалата част от обществото. Някои американски изследователи например считат, че поведението на учениците, участващи в музикални дейности, е в по-малка степен рисково от това на останалите ученици.

Развиване на специфични предметни умения

Развиването на някои специализирани умения също се свързва с използването на художествени похвати. Компетентностите, усвоени чрез изкуство, могат да се използват и в други предметни области, като природни науки, математика и езикова грамотност:

➤ Драмата развива езиковите умения и грамотност на по-високо ниво.

➤ Музиката подобрява езиковото обучение и подпомага пространствени разсъждения.

➤ Преживяванията чрез изкуство развиват уменията за писане, езиковата и математическата грамотност.

Художествено базираното преподаване достига до всички ученици

Много изследователи се обединяват около мнението, че обучението чрез изкуство може да бъде използвано, за да се достигне до широк кръг обучаващи се, в това число даровити и изоставащи ученици, деца в риск и ученици от други култури, тъй като изкуството дава възможност на всеки да учи и да успее.

Източник:

Arts-Based Teaching and Learning

<https://pdfs.semanticscholar.org/cb63/fd5dd2396fa1482a5e64c5abdcd16e5141d2.pdf>

Р. Стойкова

ХЕБИКУ – ХИМИЯ, БИОЛОГИЯ, ИЗКУСТВО⁴

„Въображението е по-важно от знанието”

Алберт Айнщайн

В средата на 90-те години на миналия век провинция Северен Рейн-Вестфалия, Германия, променя правилата за втора избираема предметна област в гимназиите, в която учениците избират допълнителен предмет (с писмен изпит) с продължителност две учебни години. Заедно с традиционните предмети (напр. трети чужд език, информатика) училищата предлагат „нов” предмет, със самостоятелно разработена учебна програма. Това е хибридният предмет – химия, биология и изкуство, на който се дава фантастичното име хебику. Смел експеримент, за който по онова време никой няма представа колко успешен може да бъде.

На националната селекция в Берлин през 2010 г. хебику е избран като един от изключително успешните предмети и е представен на европейския фестивал „Наука на сцената” („Science on Stage”) в Копенхаген през 2011 г. Това, което прави този предмет специален, е опитът да се свържат различните способности на двете мозъчни полукълба: от една страна – логика и рационалност, от друга – свобода на въображението и творчеството, т.е. науката и изкуството. Образованието в гимназията предполага повече научно тълкуване, но по-малко – творческото прилагане на идеите. Хебику свързва и двете. От гледна точка на психологията на ученето по този начин учениците могат да установят връзка между природонаучната тематика и съответната художествена реализация.

Пример: В контекста на подтемата „растителни (естествени) бои” учениците първо подхождат изследователски и

проучват къде и защо има такива бои и какви са качествата им. Те анализират както химическите (извличане на багрила от растенията, индикаторния им ефект), така и биологичните аспекти (оцветени вакуоли с клетъчен сок, хлоропласти и фотосинтеза). Накрая характеристиките на растителните бои се използват за създаването на акварел. Учениците ще запомнят спонтанно афективната, емоционална част от работата си – създаването на произведения на изкуството (акварел). В същото време обаче ще я свързват с предметното – т.е. научно – съдържание, което е „съвместно иницирано”. Цитатът „Въображението е по-важно от знанието” се приписва на Алберт Айнщайн. Това е една доста крайна гледна точка, но тя улучва право в целта: без въображението креативните научни подходи и необичайните идеи в природните науки биха били невъзможни. Въображение (фантазия) и наука – това не е противоречие.

Рамкови условия

Според разпоредбите на провинцията хебику е учебен предмет, който се преподава в продължение на две учебни години (8. и 9. клас). Срочната оценка по предмета се образува от оценките от писмения изпит и изработените произведения на изкуството. Преподава се два часа седмично. Като т. нар. втори основен предмет (т.е. предмет с по-малко натоварване и по-ниски изисквания от основния предмет) се явява изкуството,

---

⁴ Chebiku – от немски: **CHE**mie, **BI**ologie und **KU**nst.

към който формално са прикрепени биологията (в 8. клас) и химията (в 9. клас). Екипното преподаване⁵ е задължително: учителите по природните науки си партнират с учителя по изкуство. В края на двете години следва винаги публично представяне на част от творбите в рамките на официална изложба, с покана и към местната преса. Това е част от признанието за учениците и в същото време – от работата на училището с обществеността.

Насърчаване на момичетата

Един забележителен и неочакван ефект от въвеждането на хебику е високият дял (до 80%) на момичетата, избрали този предмет. Това не изглежда изненадващо, тъй като е по-вероятно художествено-творческата дейност да бъде предпочетена от тях. От друга страна, се привличат момичета за химията – което е важно, защото предметът химия в горната степен на гимназията се избира до около 70% от момчетата.

Учебна програма

Учебната програма по предмета е ориентирана по основните учебни програми за предметите химия и биология за 8. и 9. клас в провинцията. Програмата има модулна структура: всяка тематична област може да бъде реализирана като модул, а също и отделно като проект – без предмета хебику като фон. Специализираното съдържание на предметите е частично свързано с познатото учебно съдържание, като го задълбочава допълнително с ново.

Хебику се въвежда в 8. клас с тематичната област (модул) за растителните бои. Анализира се въпросът защо растенията имат багрила, къде точно се намират и какви свойства притежават. За тази цел се извличат багрила от боровинка, цвекло и бъз. Художествената реализация на темата е акварелът – водните бои са основата за изучаването на акварелната живопис.

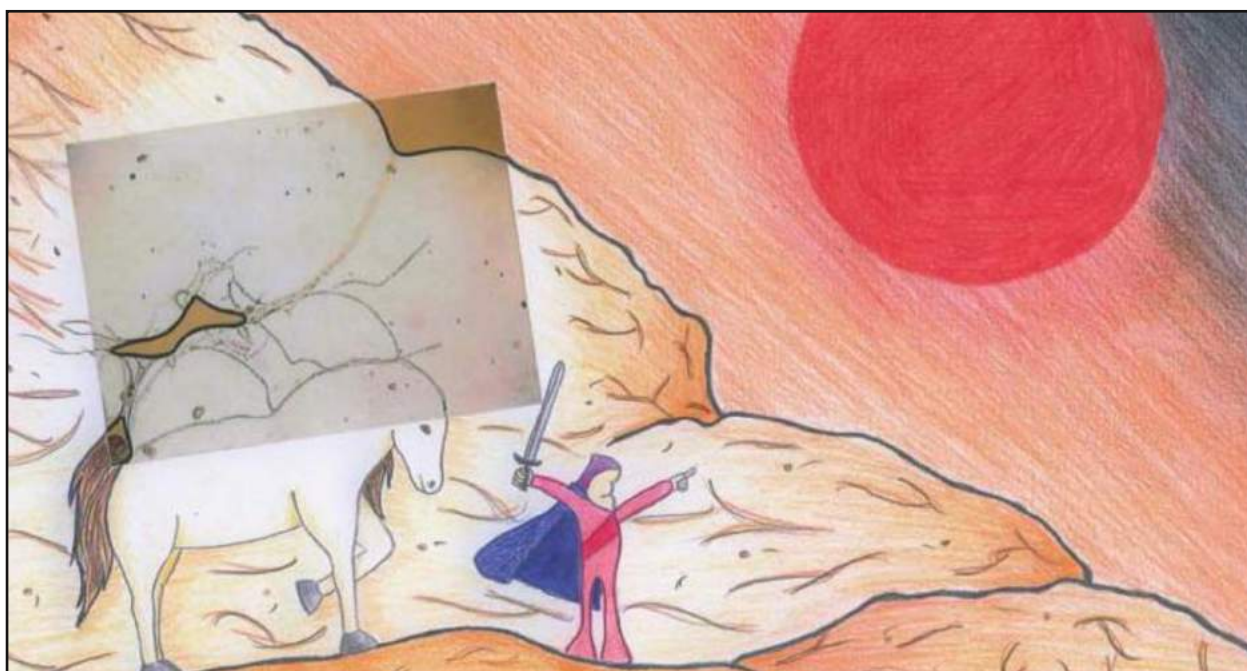
⁵ Екипното (съвместното) преподаване е форма на преподаване, в която двама или повече учители съвместно подготвят, провеждат и оценяват учебния процес.

Вторият модул е озаглавен **хроматография**. Този специален лабораторен метод се използва, за да се определи дали боите от растенията са чисти вещества или смеси. Учениците разработват различни видове/форми на хроматографията (напр. хартиена хроматография) и изследват боите на растителна основа. Колаж от саморъчно направени хартиени хроматограми се явява художествената реализация на темата.

Третият модул е **микроскопията**. Още в първия модул микроскопът се използва, за да се разбере къде точно се намират растителните бои (вакуоли, хромoplastи и др.). В третия модул микроскопът служи като сензор за изображения: обектите под микроскопа се снимат с

микроскоп с цифрова камера и се съхраняват като файл. Изборът на обекти е напълно свободен. Цифровите снимки се отпечатват и служат като отправна точка за художествена реализация. Много от тях сами по себе си са произведения на изкуството.

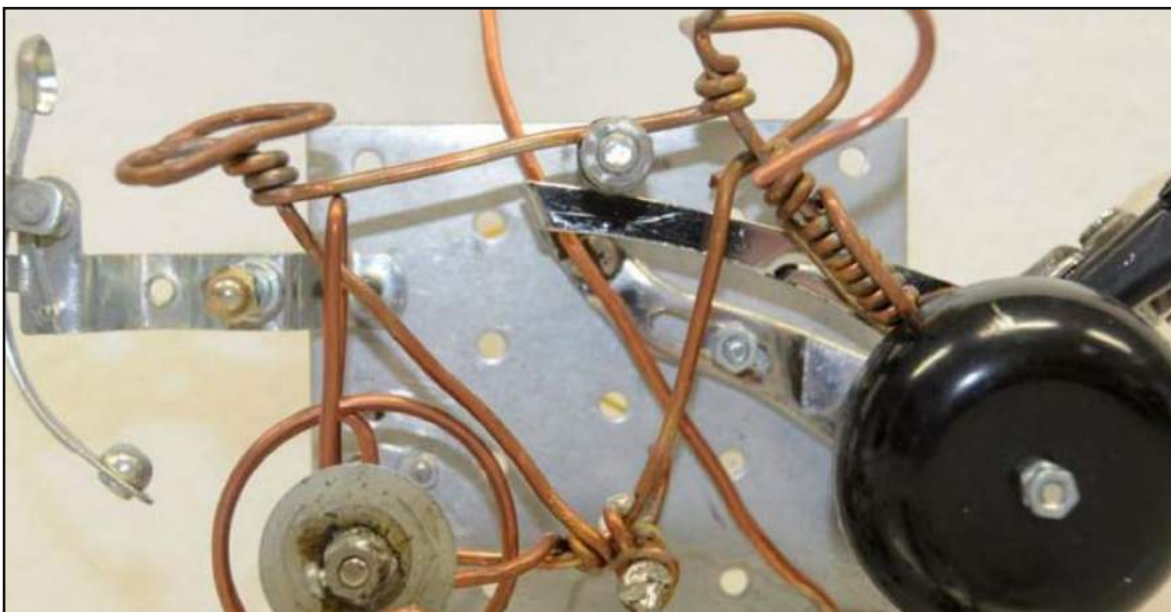
Четвъртият и последен модул в 8. клас се нарича **възприятие**. Как окото вижда картините/образите? Как въздействат цветовете (психология на цветовете) и формите? Как знанията за

това се прилагат като стилистични средства в областта на изкуството? Широкоформатни стенописи, с които може да се декорира училищната сграда, са възможната художествена реализация.

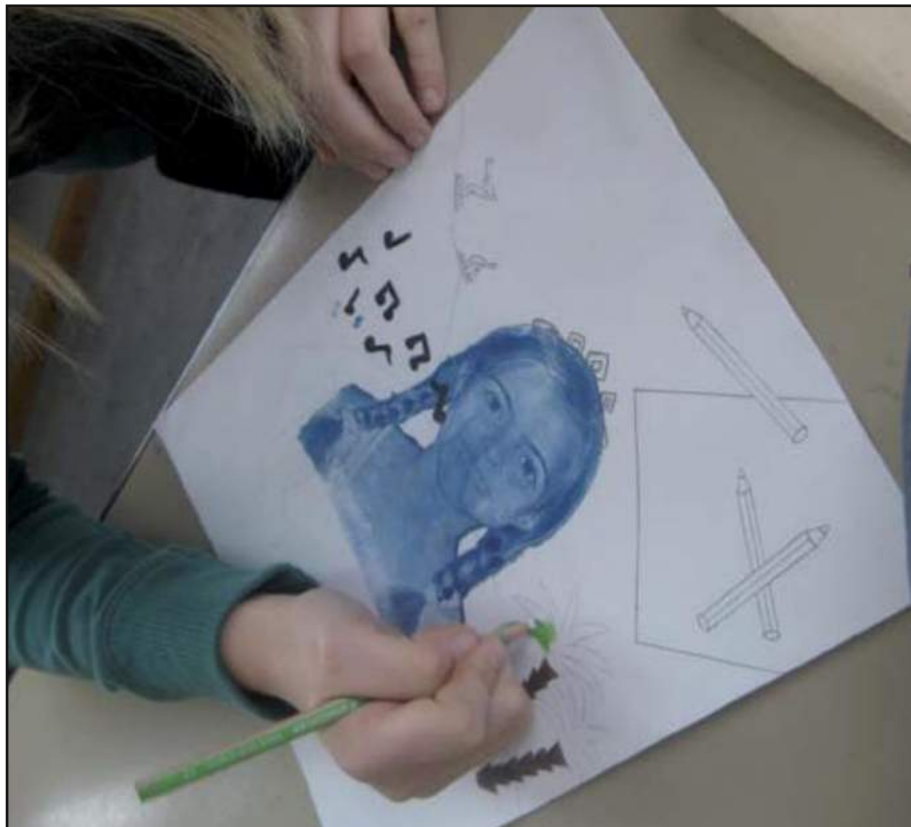
Девети клас започва с темата за **металите** – обсъждана вече тема в часовете по химия в 8. клас. Различните характеристики на металите отново се изучават и се изследват по-отблизо: горимост, плътност, гъвкавост, електрическа проводимост, корозия. Някои метални оксиди, които се образуват по време на изгарянето на метали, са неразтворими и частично оцветени твърди вещества, които се използват като

пигменти в бои. Свойствата на металите са основата за художествената реализация – конструиране на малък кинетичен метален обект. За тази цел младите художници получават перфориран метален винкел и малък електрически мотор с предавка. След това е необходимо само въображение: бракувани малки метални части се завинтват, затягат и спояват на металния винкел – кинетичният метален обект е оформен.

Следващата обширна предметна област е **мастилото**. Изследват се химическите моливи, приготвят се съставки за мастило по стари рецепти,

изучава се как се изтрива мастило. Други теми са мастиленоструйните принтери и симпатичните мастила. Художествената реализация е така наречената „картина

речената „картина на елемент“ – всеки ученик получава химически елемент от периодичната система на елементите. Той трябва да се „нарисува“ с химически моливи, т.е. – своеобразен портрет на химическия елемент. Подробното проучване на съответния химически елемент и значението му за ежедневието и технологиите е предварително условие за разработване на идеи.

Хебику завършва с последния обширен модул – **фотография**. Възможните подтеми са: дизайн и оптика на камерата, фотографията в изкуството, цифрова обработка на изображения. За начален старт може да се практикува старата форма на фотография – цианотип (сини снимки). Следва подготовка на художествена изложба (плакати, листовки).

Въз основа на извадките от основните учебни програми по химия, биология и изкуство за гимназията (първи етап на средното образование) се посочва, че чрез хебику учениците могат да придобият следните умения, специфични за отделните предмети:

Химия

- ✓ да намират данни и информация от различни източници, да ги проверяват за уместност и правдоподобност и да ги обработват спрямо адресата и ситуацията;
- ✓ да разпознават въпроси, които са тясно свързани с други учебни предмети, и да се позовават на тях;
- ✓ да използват типични за предмета и свързани в мрежа знания и умения, за да развият значими за живота взаимоотношения.

Биология

- ✓ да работят с микроскоп и да представят резултатите в рисунка;
- ✓ да описват и обясняват оригинални обекти или илюстрации с различни нива на сложност с чертежи, модели и други помощни средства;
- ✓ да документират и представят процеса на работата и резултатите от нея, съобразно конкретната ситуация и адресатите, като използват и електронни медии, под формата на текстове, скици, рисунки, таблици или диаграми.

Изкуство

- ✓ да създават ново изображение чрез колажи;
- ✓ да разграничават взаимоотношенията цвят – обект (локален цвят, цвят на външния вид, цвят на отпечатване, автономен цвят) и свързаните с тях основни функции в художествените проекти;
- ✓ да тълкуват колажа като творчески метод на комбинация от разнородни обекти, както и като пример за креативно мислене и възприемане.

Оценяване

Различните аспекти на опита с хебику от изминалите години се оценяват редовно чрез въпросници и кратки интервюта с помощта на бившите ученици. Като изключително положителни и мотивиращи се посочват следните характеристики:

- ориентирана към продукта дейност;
- свързване на съдържанието;
- свобода на художественото изразяване;
- пространство за творчество.

Подчертава се, че изкуството „поема” сериозността и сложността/трудността на естествените науки, а предметните граници са преодолявани. Учениците учат в мрежа, укрепват и развият набор от умения и изучават базовото съдържание на участващите предмети в тясна връзка помежду им. Модулите също се развиват с течение на времето, като се предвиждат и нови (напр. корозия).

Проблемните области на хебику са свързани с различните основни умения на учениците в областта на изкуството,

както и със силния личен елемент при свързването на отделните предмети в училище.

Изводът е, че Хебику предлага реално свързване на предмети, което не е затруднено от временната рамка

на проект, има самостоятелно разработена учебна програма, без ограничения на основните учебни стандарти и програми.

Хебику може да докаже на учениците, че са важни и двете неща: и въображението, и знанието.

Източник:

„Chebiku – Chemie, Biologie, Kunst“

http://kulturellebildung-nrw.de/cms/upload/pdf/WERKBUCH_06.pdf

Л. Дърмонова

ТАНЦОВОТО ИЗКУСТВО В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС В ГЕРМАНСКИТЕ УЧИЛИЩА

Доказаните ефекти от включването на танцовото изкуство в образователния процес са много и те са проследени в наръчника „Танцът в училищата – теория и практика“ на Германската федерална асоциация „Танцът в училищата“, издаден с подкрепата на Федералното министерство на образованието и научните изследвания. Посочени са различните педагогически измерения и цели. Те основно са насочени към насърчване на физическата активност, на креативността и личностната идентичност, на когнитивните функции, на социалното поведение и на способността за изразяване.

Насърчаване на физическата активност чрез танца

Емпиричните изследвания показват, че преподаването на танци разширява културата на движение,

развива двигателните техники и качеството на движението. Танците подобряват способностите за координация, като например способността за диференциране, за ритъм, за баланс, както и развитието на издръжливостта, силата и подвижността. Дългосрочните изследвания при децата от началното училище свидетелстват за насърчащото въздействие на креативното танцово и физическо възпитание. Резултатите показват, че учениците в танцовите групи значително подобряват уменията си за пространствена ориентация и за постигане на баланс. Децата в африканските държави например танцуват повече от германските деца и в сравнение с тях показват по-голяма подвижност. Чрез танца може да се постигне превенция на заболявания вследствие на заседналият начин на живот при децата (например на затлъстяването).

Насърчаване на креативността чрез танца

В центъра на дидактическата концепция за танца като решаваща учебна цел стои аспектът за творчеството. Международни изследвания показват връзката между преподаването на креативна танцова и физическа култура, различните танцови стилове и креативното мислене.

Резултатите показват, че по време на занятията се проявява спо-

собността за импровизиране, развиват се индивидуални двигателни елементи и двигателни комбинации. Насърчават се творческите способности като продуктивност, умения за решаване на проблеми и оригиналност, гъвкавост и въображение. Учениците, които са били обучавани творчески, чрез съвременни танци, са по-отворени за нови идеи и това допринася за развитието на способности за разрешаване на ежедневни проблеми. Наред с това танцът формира грация и красота.

Насърчаване на личностното развитие чрез танца

Тясната връзка между индивидуалността на тялото и големия емоционален заряд, който носи движението за децата и юношите, може да подкрепи личностното развитие. Стимулирането на социалните взаимодействия, създаването на подходящо пространство за игра и отстраняване-

то на задръжките в класната стая могат да насърчат развитието на самоличността. Германски и австрийски проучвания предоставят значими резултати за това, че преподаването на модерни и народни танци води до устойчиво развитие на самооценката, на социалната идентичност, на себепознанието, а също така и до приемането на тялото и неговото осъзнаване при децата.

Освен това танците предлагат възможности за търсене на полова идентичност, отвъд обичайните стереотипи.

Наред с ефектите върху физическата, художествената самооценка също е релевантен резултат при изучаването на танците.

Насърчаване на когнитивните функции чрез танца

Танцът влияе върху различни компоненти на когнитивните функции. Въпреки това тази тема е изследвана по-малко при децата и младежите, отколкото при възрастните хора, при които чрез танците се подобряват невронната гъвкавост на мозъка и когнитивното състояние.

Едно от първите проучвания за влиянието на обучението по танци върху когнитивните функции на децата в предучилищна възраст показва, че децата, които са били обучавани на съвременен танц, имат по-добри постижения и по-висока неврологична активност по време на пространствено-познавателните тестове. Проучванията показват и позитивната връзка между степента на активност и училищните постижения.

Насърчаване на социалното поведение чрез танца

Танцуването не е поле за конкуренция, то е сътрудничество и солидарност, усещане за принадлежност, съвместно постигане на целта, взаимно общуване, както и изживяване на физически контакт.

Изследванията показват, че танцовите занимания допринасят за самочувствието, толерантността, издръжливостта и дисциплината. Чрез танца могат да се изградят справедливост, уважение и човечност.

Насърчаване на способността за изразяване чрез танца

За подходящата комуникация в ежедневието и за умението да се танцува е необходимо емоциите да се възприемат и да се изразяват адекватно. В контекста на педагоги-

ческите и спортните науки има някои изследвания, които разглеждат въздействието на програми за физическа активност върху развитието на емоционалната компетентност. Изследванията върху това дали и как танците влияят върху емоционалната компетентност са ограничени.

Заклучение

Тъй като емпиричните изследвания в областта на приноса на танцовото изкуство са само на ранен етап и

са в много различен практически и изследователски контекст, всеобхватната оценка се оказва трудна. Научният опит и резултатите от изследванията на образователния аспект на танца все още са недостатъчни поради липса на полеви проучвания в институционален контекст.

Следва да се потърси по-нататъшно развитие на изследователските методи, които адекватно описват сложността на учебните процеси в областта на танцовата педагогика.

Източник:

Tanz in Schulen. Theorie und Praxis

http://bv-tanzinschulen.de/wordpress/wp-content/uploads/2017/03/TIS_Leitfaden_27.02.2012.pdf

П. Главеев

НОВА КУЛТУРА НА УЧЕНЕ В АВСТРИЯ: ИЗКУСТВОТО ПРАВИ УЧИЛИЩЕТО

В наръчниците „Нова култура на учене: изкуството прави училището” и „Лицата за контакт в областта на културата в новото средно училище” на Федералното министерство на образованието са представени накратко ролята на изкуството и културата за изграждане на новата учебна култура в новите средни училища (Neue Mittelschule) в Австрия и ролята на художествените дейности за изграждане на по-добър диалог между учениците и създаване на нови форми на комуникация в класната стая и извън нея.

Образованието чрез изкуство и култура (ОИК) е важен елемент от процеса на развитие на новото

средно училище. То обхваща както обучението по изкуство, така и образователните процеси чрез заниманията с култура и изкуство и е неразделна част от общото образование в новото средно училище. Свързва културните дейности с новата учебна култура и позволява диференцирани процеси на възприемане и рефлексия в различни тематични области, както и индивидуални художествени и творчески изяви.

Образованието чрез изкуство и култура е важен аспект от педагогическата работа в новото средно училище. Интензивните съприкосновения с изкуството и културата предават знания и създават пространство

за себеоткриване и размисъл. Проектите в областта на изкуството и културата откриват на учениците различен достъп до образователното съдържание. Те са мотивирани от творчески импулси и са насърчавани да развиват художествените си умения. Засиленото сътрудничество с хора на изкуството обогатява преподаването и укрепва междукултурния диалог. Целта е изграждане на нова култура на преподаване и учене.

Образованието чрез изкуство и култура трябва да бъде осъществявано на различни нива и по разнородни начини:

- с проектноориентирани и интердисциплинарни дейности по всички предмети;
- в учебните предмети по изкуствата (музика, изобразително изкуство и др.);
- в избираемите предмети и допълнителните занимания (училищен хор, оркестър, театрални групи и др.);
- чрез курсове и проекти в рамките на целодневното обучение;
- чрез дейности и проекти с извънучилищни партньори (творци, културни институции, музикални училища и др.).

Новата учебна култура включва методически разнообразни форми на обучение, за да могат всички деца да имат обективни предпоставки за успешен образователен път. Методите и дейностите на ОИК могат да се комбинират особено добре с целите на новата учебна култура.

Проекти и структури

Индивидуалните проекти за ОИК могат да бъдат отправна точка за

структурни и устойчиви разработки.

В структурата на училището ОИК се ограничава до предметите по изкуствата. Качеството на преподаването обаче трябва да се развива и подобрява непрекъснато. Необходимо е като метод на обучение ОИК да бъде използвано и закрепено в други дисциплини.

Често дейностите в областта на изкуството и културата се провеждат под формата на проекти. Индивидуално ангажираните учители разработват идеи за проекти в сътрудничество с хора на изкуството и ги осъществяват заедно със своите ученици. Те получават финансова подкрепа и консултиране от организацията KulturKontakt Austria чрез различни програми, както и от регионални културни институции. Тези дейности обикновено се провеждат периодично и стимулират творчеството на учениците и активното им взаимодействие с изкуството и културата.

Със задължителното назначаване и установяване на лица за контакти в областта на културата в новото средно училище се прави опит да се премине от планирането и реализацията на отделни и независими един от друг проекти към разработването на обща структура и концепция за съответното училище, като ОИК става централен елемент в развитието му. В този контекст се изискват креативно мислене и интердисциплинарни действия не само в по-тясната художествена област, но и във връзката между различните предмети, между преподаването и следобедните занимания, между когнитивното и емоционалното учене, между училищните и външните партньори и др.

Основни аспекти на новата учебна култура в новото средно училище

Възприемане на многообразието

Възприемането на многообразието от учениците и приобщаването им към него са предпоставки за участие и равни възможности за всички. Новото средно училище осигурява на младите хора, независимо от техния произход, първия основен достъп до изкуството и културата.

Културните и художествените проекти в новото средно училище могат да включват аспекти на справянето с многообразието и да използват изкуството като отправна точка за постигане на консенсус по отношение на уменията и произхода на творците, на избора на теми или на ориентирането и разнообразието на участващите ученици и техните родители.

Цялостно и интердисциплинарно учене

Изкуството действа като двигател за индивидуалното развитие и е в състояние да задвижи дълбоки и трайни процеси на учене чрез въображението. То помага за разширяването на езиковите и експресивни способности и за възприемането на културното разнообразие от различните социални групи. Вземането под внимание на тези фактори трябва да превърне новото средно училище в място за цялостно развитие на личността.

Художествените и културни проекти в сътрудничество с художествените и културните институции предлагат голямо разнообразие от на-

чини за свързване на практическите действия на учениците с интердисциплинарното обучение. Така например танцовите проекти могат да бъдат свързани със спорта, биологията и музиката. За естетическото разбиране си посредничат аспекти на здравето насърчаване, осъзнаването на тялото, движението и ритъма. Социалното обучение, насърчаването на екипната работа и повишаването на самосъзнанието играят в случая централна роля.

Интердисциплинарното учене посредством изкуството и културата не само позволява, но и изисква сътрудничество с други учители в училище.

Социалните проблеми като расизъм, насилие и др. могат да бъдат представени и дискутирани чрез театрални методи. Между естествените науки и изкуството също могат да бъдат намерени общи теми (химия и цветове, физика и движение, биология и артпроекти).

Социален аспект и съвместно учене

Много учители съобщават, че климатът сред учениците се променя и подобрява чрез общите художествени дейности и че благодарение на изкуството учителите успяват да открият в учениците много нови способности. Учениците придобиват подобри умения за работа в екип, но също и за критика. Респектът и толерантността стават все по-осезаеми.

Културните и художествените проекти, в които учениците могат да участват със свои идеи и предложения, допринасят за това да се поемат нови роли в класа, да се покажат и

развият други таланти, да се обединят различни работни процеси, да се вземат нови решения.

Съвместни дейности между учениците, учителите и професионалистите в областта на културата

Не само учениците могат да научат нещо ново от участието си в културно-художествените проекти, но и участващите специалисти в областта на културата, а също и учителите.

Много учители използват сътрудничеството в художествените проекти, за да подобрят собственото си отношение към учениците. От друга страна, много артисти и културни дейци започват да проявяват интерес към педагогическата практика. Художествените и културните проекти създават добри перспективи за всички участници.

За да се даде възможност за съвместни учебни дейности, е необходимо ясно разпределение на ролите и отговорностите между учителите и художествените дейци.

Привличане на външни експерти: отваряне на училището и партньорско сътрудничество

Чрез участието на външни експерти в художествените и културни проекти учениците получават възможност за практически достъп до обществени и професионални въпроси. Реалната среща с тях позволява автентичен контакт с изкуството и културата и създава нови гледни точки и подходи за решаване на проблеми.

Участие на децата и младежите

Основният подход към дейностите за образование чрез изкуство и култура трябва да бъде възможно най-голямо включване на учениците във всички отделни работни стъпки: от планирането и изпълнението до документирането и отразяването на проектните дейности.

В пряко сътрудничество с творците и културните дейци учениците са мотивирани да участват активно в художествените проекти. Като отправна точка на учебния процес фокусът е върху изграждането на житейски опит у отделните ученици. Важно е те да участват в процесите на проектиране и вземане на решения – като например избор на теми, правила за сътрудничество или поставяне на цели. Насърчаването на участието на учениците включва също сътрудничеството им в планирането и подготовката на проекта. По този начин те се учат заедно да вземат решения, но също и да правят грешки. Този подход поставя детето, респ. младия човек – като самостоятелно учещ се и отговорен индивид – в центъра на педагогическата работа.

Особено във фазата на планиране на проектните дейности е важно да се обмисли кои теми са актуални за учениците и какви умения могат да усвоят или извият отделните ученици по време на проекта.

Други аспекти

Културните и художествените проекти предлагат възможности за учене извън училищната сграда и за нов опит извън обичайната среда. Училищата и извънучилищните образователни институции – като музеи,

театри, културни центрове и др. – могат да бъдат обединени в мрежа и да свързват формално и неформално учене. Резултатите от художествените и културните проекти често се подобряват, когато проектите се провеждат извън училището (например в културни институции).

Родителите също така могат да бъ-

дат свързани активно с училищния живот, а съответно – и с художествените проекти. Те може да бъдат поканени не само на представянето на резултатите от културните и художествените проекти, но и да бъдат включвани активно в отделните фази на проекта, както и да изказват мнението си по конкретни теми от проектите.

Източници:

1. Projekt-Leitfaden: „Neue Lernkultur: Kunst macht Schule – Art meets NMS“.

<http://www.kulturkontakt.or.at/work/data/files/kka/75/%7B757F23CD-0583-4989-B9FC-8B6930E1D8DA%7D/Leitfaden%20Neue%20Lernkultur%20NMS.pdf>

2. Leitfaden “Kulturkontaktpersonen an der Neuen Mittelschule – StandortkoordinatorInnen für Kunst-und Kulturvermittlung“.

http://www.nmsvernetzung.at/pluginfile.php/19420/mod_resource/content/1/Leitfaden%20NMS%20KKP%20Version%2005_09_2013_mit%20neuem%20Logo.pdf

П. Главеев

ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ

ХИП-ХОП И РАП В КЛАСНАТА СТАЯ

Инициативи за хип-хоп и рап в училища и младежки институции

В днешно време децата и младите хора пребивават повече от всякога в света на медиите. В допълнение към училището, семейството и приятелския кръг медиите са важна институция за социализация на подрастващите и неразделна част от тяхното ежедневие. Телевизия, интернет или музика: медийното съдържание и неговите послания проникват в жизнения свят на децата и младежите и влияят върху мисленето и постъпките им. Ето защо компетентният и творчески подход към медиите се явява ключова педагогическа задача на съвременното общество.

В сравнение с предишните поколения половото съзряване и съответно самостоятелността на

подрастващите настъпват все по-рано. На този етап медиите, особено разпространяваните чрез музиката младежки култури, придобиват голямо значение за формирането на личността и самопознанието на децата и младите хора.

Една от най-успешните съвременни младежки култури и един от най-популярните музикални жанрове е хип-хоп. Много подрастващи слушат хип-хоп музика и се идентифицират с нейните послания и начин на живот. Всеки, който в днешно време иска да работи с деца и млади хора и да разбере техния свят, трябва да се ориентира също и към техните музикални интереси – и това включва в голяма степен хип-хоп музиката. В училищата на провинция Северен Рейн-Вестфалия, Германия, се провеждат разнообразни семинари и проекти за хип-хоп и рап.

Екипът на Училището по рап в провинцията провежда в училищата работни срещи и проекти с децата и младежите. Част от възможностите, които се предлагат, са:

- ✓ хип-хоп, рап и ритъм енд блус работилница за текстове, със и без продукция на CD на създадените песни в мобилното студио за запис;
  - ✓ хип-хоп и рап семинари и проекти;
  - ✓ съвместно създаване и производство на собствено музикално видео;
  - ✓ работилници за хип-хоп танци;
  - ✓ театрални работилници и продукции на хип-хоп;
  - ✓ филмови работилници;
  - ✓ превенция на насилието чрез хип-хоп турнири;
  - ✓ семинари за музикална продукция, вокално обучение, продължаващо обучение за педагогическия персонал.
-

Хип-хоп – огледало на душата, рупор, мултикултурно средство и световен език

Изразяване чрез собствени писмени текстове, намиране на ненасилствен отдушник чрез танц или рап, представяне без излишна провокативност – това са само някои от целите, които се постигат с учениците посредством проектите и по време на работните срещи за хип-хоп и рап.

Противно на предположението, че рап текстовете са само сексистки и прославящи насилие, учениците научават, че корените на хип-хопа и рапа имат напълно различен произход. Инициативите са насочени към разработката на теми, свързани с децата и младежите.

Хип-хоп музиката в помощ на педагогическата работа

Хип-хоп музиката предлага много възможности: учениците се научават да подхождат продуктивно и творчески към медиите, като учат техники за рап и вокал, могат да композират собствени текстове и да запишат песен. Всичко това не е

просто въпрос на предаване на техническото ноу-хау за създаване на хип-хоп песен. Децата и юношите трябва да осмислят тази музикална форма като средство, чрез което могат да изразяват себе си и да говорят за своите проблеми, радости и страхове. Лични преживявания или мисли за насилие, безработица, дискриминация или наркотици, но също така и за любовта и приятелството могат да бъдат творчески обработени от младите хора в техните собствени песни и на техния собствен език. Това са специфични за тях теми, по които те често избягват да споделят, и хип-хоп музиката е начинът да разкрият своите преживявания, мисли или послания. При това предимството е, че основните техники на хип-хопа може да се научат сравнително бързо. Няма нужда от умения да се свири на инструмент или да се пее.

Този музикален жанр може да се използва не само за себеизразяване и представяне или за предаване на собствени разсъждения. Опитът показва, че не малко младежи пишат хип-хоп текстове у дома и само за себе си, без намерението да ги споделят с други. Това, което за младите хора някога е било личният дневник или поезията, днес често е съставяне-

то на собствени текстове. Проблемите при себеутвърждаването, емоционалните настроения, оттеглянето от доскоро близката обкръжаваща среда често подтикват към писмено изразяване. Затова една от целите на семинарите за хип-хоп е да се насърчават младите хора към такава дейност, като тези семинари са отворени също и за деца от началното училище. Друга цел е децата да изградят основата на езиковите си знания и да разширяват езиковите си умения, като научават нови думи и съставят изречения по творчески начин. Хип-хоп музиката може по-специално да подпомогне децата с мигрантски произход – да научат нов език по весел и забавен начин и да се интегрират успешно в обществото.

Хип-хоп и рап в класната стая насърчават езиковото обучение, четенето и ученето

Някои ученици имат проблеми с правилното писане или изговаряне на думите, независимо дали става въпрос за немски или за чужд език като английски или латински. На всеки език обаче може да се композира рап музика. Чрез хип-хоп и рап учениците подсъзна-

телно усвояват езика много по-бързо. Не се изисква упорито учене наизуст – езикът става средство за себеизразяване и всеки иска да умее да рапира. Ако става въпрос пък за рап математика или рап физика, тогава дори формулите и изчисленията вече не са проблем.

Хип-хоп и рап за превенция на насилието

Хип-хоп и рап музиката могат да бъдат подходящо средство за намаляване на насилието в училищата или в младежките институции. Хип-хоп турнирите са особено подходящи за тази цел. Конфликтни ситуации между учениците или между ученици и учители има във всяко училище. Вместо да „говорят“ юмруците обаче, може да се използва много по-добър начин за избягване на физически конфликт.

Училищният турнир е вербално средство за разрешаване на спорове. Само трябва да се даде възможност на учениците да се „бият“ с хип-хоп текстове. Вместо да се използват обичайните наказания или санкции, от тях се изисква да напишат текст, който да представят в определен момент пред класа или училището, или дори в училищния двор под формата на битка. Журито избира победителя, а състезателите си подават ръце.

Чрез представените подходи учениците могат да усвоят специфични умения, като: да проектират и представят елементарни музикални проекти чрез функционалното им използване; да създават и представят текст към музиката.

Източник:

Hip-Hop und Rap im Unterricht

http://kulturellebildung-nrw.de/cms/upload/pdf/WERKBUCH_06.pdf

Л. Дърмонова

ЕФЕКТЪТ НА МОЦАРТ

Терминът „ефект на Моцарт“ е първоначално асоцииран с временно подобряване на уменията за пространствено-времеви разсъждения веднага след слушането на музикално произведение от Моцарт. С течение на времето този ефект започва да се интерпретира погрешно, като се разпространява мнението за връзка между слушането на музика и академичното представяне като цяло. Доказателства за взаимовръзката между музикалните познавателни способности и други висши функции на мозъка насърчават някои изследователи да насочат усилията си в доказване на зависимостта между музикалните познавателни способности и познавателни способности, свързани с абстрактни операции – математически и такива, касаещи пространствените съждения. Проведено е изследване с участието на 36 студенти в колеж, на които са раздадени три комплекта задачи, изискващи пространствени съждения от IQ теста за интелигентност на Станфорд – Бине. Преди да пристъпят към решаване на задачите, студентите са поставени в три различни ситуации с еднаква продължителност (10 минути): слушане на Соната за две пиана в Д мажор, K448 на Моцарт; слушане на запис със звуци за отпускане; тишина. Получените IQ точки са съответно 119/111/110. Ефектът е с трайност 10 – 15 минути. По-късни изследвания посочват, че ефектът на Моцарт е свързан само с конкретни пространствени задачи – пространствено-времеви и пространствени образи.

Дълготраен ефект на музиката върху мозъка

Проведени са експерименти с деца на възраст 3 – 4 години, които са обучавани да свирят на клавишни инструменти в продължение на шест месеца. През този период те изучават също интервал, положение на пръстите, разчитане на ноти, нотиране, свирене по памет. В края на този период всички деца могат да свирят по-прости мелодии от Бетовен и Моцарт. След това децата са подложени на подходящи за възрастта тестове, изискващи пространствено-времеви съждения. Резултатите са 30% по-добри от тези на други деца на същата възраст, които не са преминали специално обучение или са обучавани в работа с компютър. Резултатът се е запазил в рамките на 24 часа, но точната продължителност не е била обект на по-нататъшно изследване. Други експерименти в тази област потвърждават подобряване на способността за пространствено-времеви разсъждения при деца, изучаващи пиано, което от своя страна води до значително по-високи резултати по математика.

Специфика на музиката на Моцарт

За изследване въздействието на музиката на Моцарт специалистите първоначално използват Соната за две пиана K448. По-късни проучвания показват, че и Концертът за пиано №23 в А мажор K448 също е ефективен. В същото време не се отчита ни-

какво подобрене на способностите при решаване на пространствено-времени тестове след слушане на минималистичната музика на Филип Глас, а ретро поп музиката не води до подобрени резултати на електроенцефалограмата при епилептиформна активност. Установено е обаче, че съвременната музика на гръцко-американския музикант Яни, която напомня Моцартова соната по време, структура, мелодичност и хармония, също е ефективна в упоменатия контекст. В опит да се установят физическите характеристики на музиката, водещи до ефекта на Моцарт, компютърно са анализирани 81 произведения на Моцарт, 67 от Йохан Кристиан Бах, 67 от Йохан Себастиан

Бах, 39 от Шопен и още 148 произведения от 55 други композитори. По-голямата част от музиката на Моцарт, Й. К. Бах и Й. С. Бах се характеризира с висока степен на дългосрочна периодичност, особено между 10 – 60-секунден диапазон. В сравнение с тях музиката на Филип Глас и ретро поп музиката, които нямат доказан ефект при изпълнение на пространствени поведенчески задачи или върху епилепсията, са с малка дългосрочна периодичност. Оттук следва, че музика с голяма дългосрочна продължителност резонира в мозъка по начин, който намалява пристъпите на болести като епилепсия и повишава способностите, свързани с пространствено-времени действия.

Източници:

1. The Mozart Effect in the Classroom
<http://icep.ie/wp-content/uploads/2010/01/OSullivan.pdf>
2. The Mozart Effect
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1281386/>

Р. Стойкова

МУЗЕЯТ КАТО ИЗВЪНУЧИЛИЩНО УЧЕБНО МЯСТО

Музеят Кунстпаласт (Дворец на изкуствата) в Дюселдорф, Германия, разполага с богата колекция от произведения на изкуството от различни векове. В допълнение към картините и скулптурите има музей на стъклото и колекция от предмети на занаятчийското изкуство, включително ислямско. Всичко това прави музея много атрактивно извънучилищно учебно място, което може да се използва за различни предметни области. Освен това в музея има работилница за рисуване и голямо пространство за интерактивни изложби и дейности, насочени към децата и младежите. Учениците традиционно са едни от ежедневните посетители на музея. Училищата получават шестмесечна програма с теми за всички възрастови групи и учителите могат да се регистрират с класовете си. Предложенията са изключително разнообразни. Като правило включват дискусия и практическа работа (например в работилницата за рисуване).

Посещение на музея в рамките на часовете по религия или математика

Богатата колекция на музея дава възможност на училищата за интердисциплинарни тематични занимания. Пример за това е срещата с ислямското изкуство, която позволява да се направи препратка към предметите изкуство, религия, история и математика. При посещение на ислямската колекция учениците с мюсюлманско вероизповедание виждат

предмети от ежедневието, подобни на тези в родните им страни, което ги насърчава да разкажат повече за битата си. По този начин ежедневието, религията и историята на мюсюлманите стават интересни за всички ученици. Художествено изработените предмети ги запознават с друга култура и често предизвикват възхищение и любопитство.

Забраната на изображения в исляма води до изобретателност по отношение на дизайна на повърхностни покрития. Любовта към цветовете например си проличава в текстила и художественото оформление на книгите. Особено забележителен обект в музея е вратата на египетска джамия от 15. век, изработена от различни дървесни видове. Моделът се състои от поредица различно разположени големи звезди, между които на равни разстояния се появяват по-малки. С помощта на изображенията учениците могат да разберат математическата система на орнаментите и да конструират сами модели на геометрични фигури. Цветният дизайн може да направи крайния продукт особено привлекателен и да ги насърчи за нови собствени проекти с различни фигури и линии, както и да погледнат на геометрията по нов начин.

Математика, музика и модерно изкуство

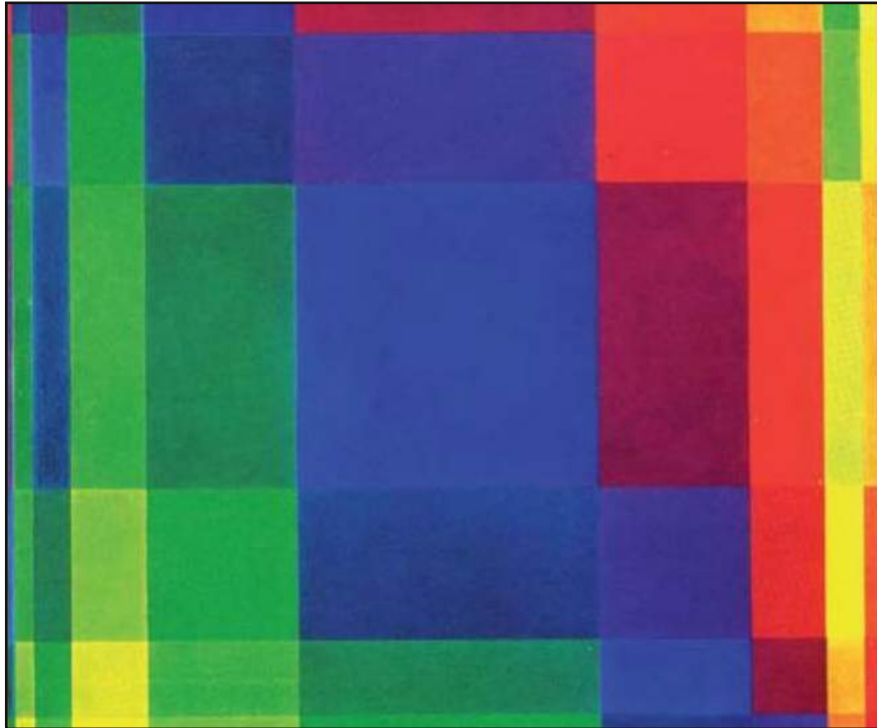
Съвременното изкуство предлага и визуални идеи за развитие на математически конструкции. Например картината на Рихард Паул Лозе⁶, която се състои от цветни правоъгълници, подчинени на своя собствена закономерност. В центъра на картината има ярък син квадрат, а цветовете около него са подредени според цветния спектър и намаляват на ширина в съотношение 2:1. След разпознаване на закономерността изображението се разбира по-лесно от учениците. В случая геометричната еднозначност се противопоставя на

визуалната многозначност. Поради силния цветен контраст математическият принцип на изображението не може да бъде идентифициран веднага.

При разглеждането на картината може да се проведе и кратък разговор за цветния кръг и връзката между цветовете. Освен това изображението може да се претвори в музика. Под ръководството на музикален педагог учениците, с помощта на различни инструменти и прости акустични средства, „задават“ звуци и шумове на цветовете стойности: дълги – къси, силни – тихи, светли – тъмни. Следва кратък заключителен концерт.

---

⁶ Рихард Паул Лозе (1902 – 1988) е швейцарски художник и график, един от основните представители на конкретното изкуство.

Музеят като „място за учене”

Учителите по почти всички учебни предмети може да се възползват от музея и изложените там произведения на изкуството. Поне веднъж например в него може да се проведе урок по чужд език. Учениците описват дадено произведение на изкуството на френс-

ки, английски или друг език. Възможно е описанието да се комбинира с четене на стихотворение или с упражнение за творческо писане.

Някои картини са със социално критична тематика и предлагат разнообразни аспекти за уроците по история или социалните науки.

Следните умения, специфични за отделните предмети, могат да бъдат постигнати чрез педагогическата работа в музея:

Математика

- свързване на термини с примери (например квадрат и правоъгълник);
- използване на различни типове обосновки (описание на наблюдения, съображения за достоверност, даване на примери и контрапримери);
- назоваване и характеризирание на основни фигури и тела (правоъгълник, квадрат, триъгълник, кръг и др.) и идентифициране в тяхната среда.

Английски език

- учениците да имат достатъчно богат речник, за да могат да се изразяват по теми от ежедневието, интересите и опита си, както и по теми от обществено значение;
- учениците да могат да използват утвърден репертоар от по-често срещани граматически структури.

Студио за деца и младежи

Всяка година в студиото се организира изложба, на която учениците са поканени да работят сами по темата. Особено атрактивни са предложенията за интердисциплинарни занимания. След „1 + 1 = изкуство!“ (изкуство и математика) е създадена „Светлинна лаборатория“ (изкуство и физика). Тя представлява отворена инсталация, която може да бъде използвана за светлинни експерименти. Състои се от различни оптични материали, прозрачни и полупрозрачни обекти, лещи, лупи, стативи и източници на светлина. Учениците могат да експериментират в малки групи, като преди това разглеждат различни примери за изображения на светли-

на и сянка от музейната колекция. По този начин преподаването по физика е в нов, необичаен контекст.

Сътрудничество между училищата и музея

Освен индивидуалните посещения много успешно се оказва и дългосрочното сътрудничество между училищата и музея. Като пример може да се посочи проектът за съвместната работа с едно общообразователно училище – в продължение на един срок часовете по немски език и литература се провеждат в музея. Целта на проекта е да се даде възможност на учениците за индивидуална среща с изкуството, която се изразява в творческо писане. Не става въпрос просто за свързване на изящни изкуства и литература. Субективният подход към изкуството и езика отваря нови перспективи и помага да се разпаднат стереотипните възгледи. Всички текстове се пишат спонтанно пред предварително избрани оригинали на картини. Учениците не получават предварителна информация за художниците или за съдържанието на картините. Текстовете се редактират от двама театрални педагози според изискванията на драматургията и се монтират в текстови колаж. Накрая текстовите колажи се представят от творци, актьори и други културни дейци на фона на картините. Чрез тези професионални представления на публично място работата на учениците получава специално внимание.

Обобщение

Изкуството прави абстрактното разбираемо и при съприкосновението с него се усвояват ключови компетентности, като например умението за вни-

мателно наблюдение и създаване на необичайни връзки. То насърчава многоизмерното мислене и разбирането на сложни явления и помага за развитието на изразителността. При досега с него всички сетива са включени, ангажират се различни гледни точки и рядко има само едно правилно решение. Точното наблюдение и по-дългият престой пред експонатите се възнаграждават от изненадващи открития и в същото време засилват способността за концентрация. Вербализацията на сложни визуални явления насърчава сетивното възприятие и езиковата експресивност.

Музеят е открито творческо пространство, въображението и „играта“ на мисълта са повече от желателни, те не се оценяват. Атмосферата е различна от училището, мястото само по себе си допринася за това. Учителите многократно посочват, че учениците, които са тихи и срамежливи в класната стая, „разцъфват“ в музея. Може би това се дължи и на факта, че в него традиционните методи на преподаване са равнопоставени на креативно-игровите. Учениците могат да възприемат произведенията на изкуството по много личен начин, да открият любимите си изображения, да измислят за тях истории, да ги възпроизвеждат, да ги преобразуват в звуци и шумове или да се вдъхновяват от тях за свои собствени идеи. Радостта и интересът, които предлага изкуството, могат да бъдат прехвърлени към свързаните с него въпроси. По този начин посещението в музей може да допринесе трайно за обогатяването на училищните уроци.

Източник:

Das Museum Kunstpalast-ein außerschulischer Lernort
http://kulturellebildung-nrw.de/cms/upload/pdf/WERKBUCH_06.pdf

Л. Дърмонова

НАЦІД

ISSN 1314-8966 (Print)
ISSN 2367-9425 (Online)